

УДК 821.133.1-31 Володин.09

ВІКТОРІЯ ЧУБ

(Харків)

ПОЕТИКА БЕСТІАРНОСТІ В РОМАННІЙ ПРОЗІ АНТУАНА ВОЛОДИНА

Ключові слова: Антуан Володін, «Малі ангели», «Дондог», «Бардо or not Бардо», поетика бестіарності, антрополоморфні мотиви, концепт «недолюдини», постмодерністська метаутопія.

Романи французького письменника Антуана Володіна (1950 р. н.), які реінтерпретують трагічні події історії ХХ століття, займають особливу нішу в сучасному літературному контексті. 42 твори, наближені за жанрово-дискурсивною формою до постмодерністської метаутопії, складають умовний «постекзотичний» проект, який, за висловом автора, є втіленням «бунту проти наявного світу, проти людської долі в її політичному та метафізичному аспекті» [15, с. 3]. У романах «Малі ангели» (1999, рос. пер. 2008), «Дондог» (2002, рос. пер. 2010), «Бардо or not Бардо» (2004) спостерігається надзвичай-

на концентрація бестіарної мотивіки. Цей аспект романної поетики А. Володіна потребує ґрунтовного аналізу. У літературознавчих працях вживається кілька термінів на позначення «тваринної» образності (аніمالістична, бестіарна, зооморфна, антропозооморфна), однак понятійне наповнення цих термінів не є усталеним. Н. Є. Ліхіна пропонує «(...) розрізнити такі типологічні спільності, як аніمالістика, в якій фігурують тварини, наявні в природі, та бестіарій, в якому наявні звірі, що в природі не існують» [7, с. 149] і вважає перехід від аніمالістики до бестіарію типовим для сучасних романних форм. Л. В. Кузнецова розглядає тваринні образи як «архетипову форму візуального мислення людини» (форма «Іншого», необхідна для соціального становлення людини) та виділяє «антропоморфізацію» (наділення тварин людськими рисами з метою «зняття опозиції людина – тварина», конструювання спрощеної моделі світу) і «зооморфізацію» («уподібнення людини тварині як засіб здобуття ідентичності в ситуації вже назрілого конфлікту людини із соціумом») [6, с. 68–69]. Н. Г. Бабенко досліджує «літературний бестіарій» та виділяє в ньому «зоообрази» [2, с. 21] з певними культурними конотаціями. Дослідниця визначає три вектори бестіарної тематики: розробка антропозооморфного мотиву (поєднання зовнішніх та психологічних характеристик людини і тварини в одному образі); зображення фантастичних міфологічних тварин, що протистоять світу людей; мотив вовкулацтва (тваринне перевтілення людини) [2, с. 22–23]. Саме на цю класифікацію ми спиратимемося у статті.

Проблему тваринних образів у прозі А. Володіна актуалізують західні (Ж.-Д. Вагнер, К. Рішар, А. Рош, Л. Рюффель) та російські (К. Дмитрієва) літературознавці. Л. Рюффель визначив володінську бестіарність як «складну та багаторівневу» [11, с. 256]. К. Рішар схарактеризувала «постійну присутність тваринних образів у постекзотичному світі як повернення до спільності» [9, с. 140]. Статус «тваринного» у творах А. Володіна, «поява та існування якого дозволяє поставити питання щодо меж роду людського та нелюдського» [4], обговорювався на присвяченому його творчості міжнародному колоквиумі (Москва, 2006). А. Рош у бестіарній образності роману «Наші улюблені тварини» («*Nos animaux préférés*», 2006) побачила філософську констатацію «вимирання людського виду на планеті, спустошеній самими людьми» [10, с. 243]. Ж.-Д. Вагнер констатував невизначеність природи володінських персонажів – поряд із революціонером з'являється «шаман із тхорячим хвостом», а далі «не зрозуміло, йдеться про людину, таркаша чи черепаху» [17]. Однак цілісна концепція ролі тваринної образності в поетиці А. Володіна дотепер відсутня.

Мета нашого дослідження – виявити та проаналізувати бестіарну мотивіку романів А. Володіна, визначити її семантичне та функціональне навантаження, встановити динаміку бестіарної образності в межах романного триптиха «Малі ангели» – «Дондог» – «Бардо or not Бардо».

У своїх романах А. Володін створює власний міфологічний «бестіарій кінця світу» [17]. У контексті постапокаліптичної риторики тваринні образи переважно «нижнього світу» (комахи, павуки, таргани тощо) втрачають аніمالістичні риси й набувають фантазмагоричних форм: «над нашими головами літали гігантські птахи та метелики, краще адаптовані до нових со-

ціальних та кліматичних умов, ніж ми» [13, с. 207] (*тут і далі переклад наш – Чуб В. П.*). Тваринна символіка пронизує володінські романи на різних рівнях: від ідіоматичного (французькі фразеологізми «cloquer le bec» (заткнути рота) [13, с. 149], «repris du poil de la bête» (узяв бика за роги) [13, с. 170], «massif comme un yack» (величезний як бик) [13, с. 178], «à allure d'escargot» («зі швидкістю равлика») [14, с. 288], «un froid de loup» (вовчий холод) [14, с. 200], «être à cheval» (осідлати кобилу) [14, с. 257], «rôder là-bas comme un chien» (блукати наче пес) [12, с. 169]; авторські прокляття «ім'ям собаки» [12, с. 10], «ім'ям коров'ячого теля» [12, с. 12], «ім'ям чорного тибетського бика» [12, с. 26]) до паратекстуального (на обкладинці французького видання роману «Малі ангели» – тваринний череп як єдиний залишок «живого» світу на тлі спустошеного пейзажу). Утім найширший репертуар бестіарної образності функціонує на рівні мотивіки досліджуваних романів.

Бестіарій роману «**Малі ангели**» репрезентовано переважно «реалістичними» тваринами (аніمالістичними образами): мурахи, терміти, бджоли, павуки, птахи, миші, собаки, вівці, ведмедиці, верблюди, слони та ін. Але в постапокаліптичному хронотопі вони набувають рис смертності та фаталістичності: «Я бачив, як помирають птахи. Вони спускалися в планерувальному польоті, відскакували рикошетом від асфальту з патетичним звуком, без жодного крику, а через хвилину припиняли боротися» [13, с. 193]. У стосунках людина – тварина постає мотив конкуренції цивілізацій та існування соціумів, альтернативних людству: «Все частіше й частіше ми натикалися на великі рулони оббивної тканини, (...) які ми повинні були розрізати ножем або ж проривати руками. Дехто стверджував, що то були полотна павутини, інші вважали, що все це нам наснилося, і якщо живі організми й розклали так полотна такої великої ширини та міцності, то зовсім не для того, щоб розставляти нам пастки або нас затримувати, а винятково для того, щоб самим бути попередженими про те, що ми наближаємося й незабаром потрапимо до їхньої реальності» [13, с. 128]. Паралельно функціонує мотив тваринних перетворень людської істоти (людині притаманні «тваринні запахи» [13, с. 159], «дихання брудної собаки» [13, с. 198]; старих лікують «ветеринари» [13, с. 22]). Цей мотив відсилає до проблеми «вимірання людського роду та власного вимірання як особистості» [13, с. 9]: «Двоноге населення без пір'я розчинилося в небутті» [13, с. 116]. Заради спасіння світу, де «худобу було зметено вітром смерті та чуми» [13, с. 26], двохсотлітні старі «колективно виготовляють необхідного месника» [13, с. 22] у спосіб, нетиповий для людини, радше для тварин стадних, мурах, бджіл: «Вони скупчувалися, намагалися перетворитися на одну-єдину компактно скроєну бабусю (...) в самому центрі цього термітника, який вони сформували своїми тілами та називали інкубатором» [13, с. 22]. Скроєна зі шмаття людина-мутант, «голем» Віл Шейдман утілює апогей утрати людиною будь-якої біологічної, живої подоби: «...він досяг такої стадії деградації, що (...) його тіло вже не відповідало жодним тваринним нормам» [13, с. 199].

У романі «Малі ангели» автор передбачає утопічну можливість відродження у первинному, нелюдському, тваринному вигляді: «Ведмедиці ось-ось народжуватимуть, вони вже корчаться від болю» [13, с. 212]. Показовими для аналізу бестіарного коду роману «Малі ангели» постають «віддзерка-

лені» 3 та 47 «нараци» (авторський неологізм на позначення специфічної жанрової форми, наближеної до оповідання), які репрезентують цілком сюрреалістичну сцену «пологів білих ведмедиць у багажному відділенні пароплава» [13, с. 11]. Ведмедиця є «символом материнської сили, турботи, тепла» [8], воскресіння; у Біблії ведмежата, яких вилизує матір, символізують язичників (іновірців, інших), хаос, який потрібно впорядкувати [8]. У контексті роману цей образ можна розглядати як метафору виживання поза будь-якою політичною та соціальною організацією. За допомогою шаманських зусиль ведмедиця дає численне потомство, нове життя у постапокаліптичному світі, але становить загрозу життю людському: «Я відчув на своїй потилиці пекучу піну. Перша ведмедиця підійшла до мене, вона стояла навдобики наді мною та ричала» [13, с. 14]). Отже, функціонування бестіарної мотивіки в романі «Малі ангели» виявлене як на метафоричному (зооморфні перетворення людини), так і на концептуальному (утілення антиутопічних прогнозів автора) рівнях.

Художній світ роману «Дондог» населено людьми, «замкнутими у чорному місті» [14, с. 88], які почуваються «тваринами, замученими невпевненістю, позбавленими будь-якого відчуття майбутнього» [14, с. 88] – саме таким є протагоніст, «таркаш» [14, с. 323] Дондог. Ключовий зооморфний мотив таргана спочатку вводиться у плані «res» як порівняння, паралель до образу Дондога, потім метафоризується та переходить у план «verba», знаменуючи ототожнення людини і комахи («таркаший табір» [14, с. 236], «місто заселене виключно людьми, мертвими, таркашами та Untermenschen» [14, с. 97]). Інші романні образи так само демонструють динаміку від зооморфних порівнянь та метафор до антропозооморфного образного конструкта: Марконі-птаха, Шлюм-вовк, Габрієла Бруна-кобила. Отже, бестіарна образність роману віддзеркалює пошук ідентифікації персонажів у постапокаліптичному соціумі, метафоризує деперсоніфікацію людини на тлі тотального насилля. Бестіарна мотивіка виводить на перший план категорію «недолюдини», що перебуває на стадії становлення, пошуку іншої форми соціальної організації та є альтернативою людині в умовах поразки егалітаристської утопії. *(Детально проблему бестіарної образності роману «Дондог» розглянуто в статті Ващенко Ю. А., Чуб В. П. «Зооморфные мотивы в романе А. Володина «Дондог»»).*

Роман «Бардо or not Бардо» репрезентує дві полярні моделі буття – світу, наближеного до реалістичного, та міфологічно-релігійного стану Бардо. У зображенні першого автор звертається до анімалістичних образів, які виконують подвійну функцію: підсилюють чужість, сторонність романного світу стосовно світу реального та підкреслюють можливість перетинання реального потоку життя з фантастичним, вірогідність антиутопічних прогнозів: «За парканом, за своєю звичкою, спокійно кудкудакали кури, коли пролунав перший постріл. (...) Пістолети їх не стосувалися. Ножі, можливо, але Макарови чи Браунінги, ні» [12, с. 7]. У романі актуалізовано концепт «зоопарку», який на метафоричному рівні відображає людський світ, закрите суспільство, табори та в'язниці: «А тебе часом не замикали у клітці? Поряд із гіпопотамами, папутами? (...) Мене замкнули на двадцять п'ять років у спеціальній в'язниці» [12, с. 217]. Метафоричне нівелювання межі люди-

на – тварина виявляє ідею «тваринності» людини, повернення до первісних витоків, потребу перебудови соціуму: «Не лише тварини, я також боюся. З того моменту, як усвідомив, що замкнутий у житті, звідки не можу вибратися» [12, с. 219].

У хронотопі Бардо ознаки тваринного, живого відсутні, вони з'являються в самому кінці міфологічного тунелю разом з інтуїтивним прагненням персонажів повернутися до життя у будь-якій його формі: «Глушенко спостерігає за макаками протягом певного часу. Спершу зі жвавою цікавістю, а потім зі збільшуваним відчуттям любові. Ці мавпи йому подобаються, він раптом відчуває, що його дивним чином тягне до них. Він охоплений нагальним бажанням стати їхнім сином» [12, с. 76–77]. Проте такий варіант реінкарнації не розглядається як позитивний – за буддистськими віруваннями, «переродження на тварин (...) означає, що ти мав катастрофічне людське життя, позначене дурістю та злочинами» [10, с. 237–238]. Тваринні метаморфози як «обов'язок знов увійти до світу тюрем, притулків, багатіїв та павуків» [12, с. 188–190] не позбавляють жахів людського світу. Фрік (англ. «freak» – монстр, наркоман, епатажна людина, маргінал), єдиний «Untermensch» у романі, «напівлюдина, напівтварина» [12, с. 217], стає провідником до «чистого світла» [12, с. 219] для тварин, які «збентежені, не сплять. (...) бояться вмирати» [12, с. 205] у клітках, чії «грати захищають, але не запобігають смерті» [12, с. 206]. Тож бестіарна образність у цьому романі метафоризує нівелювання межі людина – тварина й актуалізує суспільно-політичну та есхатологічну проблематику.

У романах «Малі ангели», «Дондог», «Бардо or not Бардо» наявний широкий спектр суголосної бестіарної символіки, яка набуває особливої значущості, «коли міф утручається у сферу актуальної політичної ідеології» [5]. Тут запановує тенденція до використання зооморфізмів для «будування нової моделі земної цивілізації» [5], що передбачає оборотність концептів людина – тварина, ідею реєволюції людських істот та олюднення тварин. Проте в контексті володінської прози йдеться про протиставлення тваринного і людського, яке «не вписується в традицію класичних алегоричних романів («бестіарних антиутопій»), (...) де суспільство тваринне репродукує спосіб існування суспільства людського» [11, с. 256]. Мотив домінування тваринної форми існування там, де людство зазнало краху, є внутрішньоінтертекстуальним для романів А. Володіна: після аварії на ядерному реакторі гігантський мурашник завоював території богадільні «Крапчасте зерно», став «центром його руїн» [13, с. 125]; хронологію подій у Бардо веде чарівна жінка-птаха Марія Хенкель, яка «належить до іншої, відмінної від нашої цивілізації» [12, с. 14–15]; павуки створюють «такі саме досконалі суспільства, але без ієрархії, поліції, героїв», бо «мають вищий розум та здатність до колективного життя» [16, с. 236]. На думку Л. Рюффеля, колонії комах «репрезентують ідеалізовану модель суспільства» [11, с. 257].

Бестіарна мотивіка метафорично втілює вади суспільства, беспорядність людини перед силами буття, демонструє притаманну володінській прозі опозицію людського і нелюдського, де саме остання модель приймається за позитивну. У ранніх романах А. Володіна тваринні суспільства починають становлення як паралельні людським (в «Імені мавп» йдеться про «інший народ, що має мову та відчуття» [9, с. 34]). У досліджуваному нами триптиху

йдеться вже про «тваринне становлення» [10, с. 238] людського соціуму. У пізніших творах актуалізується ситуація нівелювання межі людина – тварина та домінування тваринної форми буття над людською: «За винятком зовнішнього вигляду, відмінності між тваринами і людьми у Володіна зведені до мінімуму. Тварини можуть мати статус головного героя, а їхня точка зору – організовувати нарацію, як було у випадку Марти-слонихи в «Одинадцяти снах кіптяви» або у більшості персонажів «Наших улюблених тварин» [9, с. 34].

В анімалістичному репертуарі романів А. Володіна превалює ентомологічний бестіарій (мурахи, павуки, таргани, метелики, терміти, оси, міль тощо), що апелює до міфології «нижнього» світу. У міфопоетиці комахи мають подвійне кодування: вони є метафорою порядку й «безупинної метушливої діяльності тих, хто не усвідомлює скороминущість людського життя» [8]. Симптоматичним для А. Володіна є звернення саме до істот, яким притаманне колективне існування (колонії, рої), формування осередків (фр. «cellule» – вічко, клітина, камера). Ентомологічна образність романів підтверджує тезу про «розширення семіотичного простору функціонування образів комах у гібридній літературі к. 20 століття» [3, с. 220] і створює нову метафору світу. Тож її основна функція формування ідеалізованої суспільної моделі нерозривно пов'язана з деестетичною мотивікою нижнього світу (знищення, гниття, тління), образами розчавлених і вигнаних та є «знаком тяжіння до множинності, бунту» [11, с. 261].

Створюючи трансресивну та жорстоку художню реальність у межах свого літературного проекту, А. Володін звертається до мотиву вовулацтва, «перетворення людини на тварину або навпаки» [1, с. 10], що демонструє «випробування крихкості межі між людиною і твариною» [5] та є одним із трьох ключових типів бестіарної тематики в новітній літературі [2, с. 23]. Демонструючи метаморфози людини, письменник залучає «тваринний» вокабуляр: «вона без жодних церемоній стала на чотири лапи, щоб підібрати свою здобич» [13, с. 135], «закудкудакала» [13, с. 149], «хтось гніздився на щостому поверсі» [13, с. 180]. У Бардо персонажі вже вголос розмірковують про перспективу такого перетворення й усвідомлюють його фатальність: «Якщо покладаєшся на власні симпатії чи волю випадку, ризикуєш переродитися на жалюгідного звіра. Ти міг би прокинутися у формі таргана чи змії, чи постійно вимазаного власним послідом яка. Це було б нерозумно (...). Все ж таки, у минулому існуванні ти був людською істотою» [12, с. 73].

У проаналізованих романах фантазмагоричні мутації людської істоти є одним із домінантних мотивів: Віл Шейдман, Дондог, Шлюм перебувають на межі буття і небуття, «промовляють зі світу непевного, постійно торкаються сну та смерті, несталим залишається їхній органічний статус (чи вони вже мертві чи ще ні?), радше ніж видовий» [10, с. 240]. Володінські «мутанти» (зокрема Марія Хенкель у «Бардо or not Бардо» та Юлгай Тотай у «Малих Ангелах») репрезентовані в орнітологічних образах. Птах як «одна зі знакових тварин у постекзотичному бестіарії» [11, с. 258] має численні міфопоетичні конотації: від піднесено-поетичних (душа, безсмертя, посередник між небом і землею, вище знання) до негативно забарвлених та навіть мортальних (передвісник лиха) [8]. Зазвичай птахоподібним (частіше жіночим) персонажам у А. Володіна притаманна «ідея тріумфальної зовнішньої кра-

си» [10, с. 242] та приналежність до іншого світу («(...) це була скоріш птаха, ніж людська істота жіночої статі. (...) Вона була там для того, щоб описувати реальність, але не бути її частиною» [12, с. 13–14]). Проте пташиний бестірій так само використовується для зображення жорстокості, огидності «постекзотичного» світу: «затхлість брудної птиці» [13, с. 181], «чорні птахи» [14, с. 127, 130, 229].

Населення романного простору «постекзотичними фігурами, що уникають будь-якої достовірної визначеності» [9, с. 171], «недолюдьми» з властивими їм гібридними тваринними ознаками підкреслює біологічний стан ще «живого», що протиставлене «неживому». У постапокаліптичному середовищі персонажі романів А. Володіна набувають мутаційних форм: «Його організм зазнав метаморфоз. (...) він утримувався в проміжному стані між життям і смертю, проте не мав ані справжньої тваринної сутності, ані справжніх фізіологічних потреб» [13, с. 148]. Такі гібридні, монструозні образи змальовують спільноту, побудовану на принципах, чужих для традиційного суспільства, держави. Володінські «недолюди» не вписуються в соціальний устрій, не мають власної ідентифікації, переживають становлення своєї спільноти в просторі тюрем та концентраційних таборів (Л. Рюффель проводить паралелі з баченням людини в П. Гійоти, Ф. Достоевського, Ф. Кафки, В. Пелевіна [11, с. 268–269, 273]). Зооморфізація є провідною рисою «Untermensch», це «своєрідна лінія відступу чи протиставлення» [11, с. 263] з архетипним образом соціальної організації, ознака інаковості, виключення, стадія обмірковування. Тваринні метаморфози засвідчують відхід володінських персонажів від аристотелівської людини як «живої тварини, що здатна до політичного життя» [11, с. 274]. Фізична та ментальна деформація недолюдини веде її до елементарної, віддаленої від суспільної форми життя, про що свідчать приклади Віла Шейдмана («він досяг такого ступеня деградації, який мені було важко навіть уявити (...), тіло його не відповідало більше жодним біологічним нормам» [13, с. 199]), Дондога («перетворився на непередбачувану істоту» [14, с. 321]), Фріка («Йому чогось не вистачає, щоб бути цілком людською істотою. (...) Невизначений флер аномальності виштовхує його до тієї межі, якої людська підсвідомість відмовляється торкатися» [12, с. 205]).

Транзитивний перехід від людського до монструозного статусу через тваринні форми нівелює межу між життям і нежиттям. У «метаморфічному» [11, с. 260] просторі володінських текстів анімалістична гібридизація ставить питання про рятівне «перевертництво» як вихід для людського виду, приреченого на загибель у формі його теперішнього існування. Концепт «Untermensch» – це визнання поразки, смерті «людського» проекту, відхід не лише від зовнішніх рис людини, а й від історії, пам'яті, майбутнього. В умовах суспільно-політичних жахів володінські персонажі є «всім, що завгодно, але не людиною» [10] – недолюдьми, мутантами, інопланетянами («А що як завантажити мене, як супровідний багаж? – запропонував Костанзо Косю. Чи то в категорії Untermensch? (...). А якби я був інопланетянином? (...) Це вдруге за три сотні років хтось запідозрив ось так, дивлячись на нього вприду, що він чужий земній реальності» [13, с. 191–192]).

Отже, функція численних тваринних образів у володінській прозі не зводиться до винятково порівняльної та метафоричної. Зважаючи на ви-

значення А. Володіна як «письменника політичного» [11, с. 251], бестіарна образність у його романах є інструментом актуалізації проблеми суспільної будови та соціальної організації людства. «Постекзотична» спільнота «тварин, хворих, в'язнів» [11, с. 245] є втіленням авторської рефлексії над історією ХХ століття. Постутопічне «недосуспільство» (психічно хворі, в'язні, «уйбури» та ін.) – це «те, що залишилося, коли не залишилося нічого» [13, с. 215] після того, як історія людства нівелювала статус людини та її право на існування. Виключені з організованого за правилами панівної більшості суспільства, вони мають позбутися самого людського статусу; лише інаковість, відмінність від попередників дає їм шанс на продовження існування.

Отже, аналіз тваринної образності в романах А. Володіна «Малі ангели», «Дондог», «Бардо or not Бардо» виявив низку внутрішньоінтертекстуальних бестіарних мотивів, що мають не лише метафоричне, а й концептуальне значення й апелюють до проблеми пошуку ідентичності в ситуації конфлікту людина – соціум. У прозі А. Володіна простежується динаміка від паралельної репрезентації людей і тварин до нівелювання межі людина – тварина. Досліджений романний триптих утілює проміжний етап – «тваринне становлення» людини. Тваринна образність використовується для конструювання анімалістичної контрмоделі людського суспільства («Малі ангели»), зооморфних метафоричних порівнянь персонажів з бестіарієм «нижнього» світу (тарганами, птахами, павуками тощо) та створення гібридних образів-мутантів як утілення концепту «недолюдини» («Дондог»), актуалізації суспільно-політичної та есхатологічної проблематики («Бардо or not Бардо»). Тож поетикальний аналіз тваринних образів у романах триптиха виявляє зміщення акценту з порівняльно-метафоричної функції до концептуальної. Бестіарна мотивіка досліджених творів А. Володіна ілюструє жахи історичної еволюції людського суспільства на тлі соціальних, політичних, технологічних катастроф та виступає змістотворчим компонентом метаутопічного роману.

Перспективність розробки бестіарної тематики полягає у розкритті філософсько-естетичних засад письменника та специфіки його «постекзотичного» літературного проекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельская А. В. Люди и звери в баснях и фацециях: параллели, трансформации и метаморфозы / Архангельская Анна Валерьевна // Риторика бестиарности / под ред. О. Л. Кулагина. – М. : Intrada, 2014. – С. 9–15.
2. Бабенко Н. Г. Язык русской прозы эпохи постмодерна: динамика лингвопоэтической нормы : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Бабенко Наталья Григорьевна ; С.-Петербург. гос. ун-т. – СПб., 2008. – 45 с.
3. Ватутина А. С. Постмодернистский образ насекомого как квинтэссенция «высокого» и «низкого»: Д. Пригов, В. Пелевин, Л. Петрушевская [Электронный ресурс] / А. С. Ватутина // Вестник ННГУ. – № 2–3. – 2014. – Режим доступа : URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/postmodernistskiy-obraz-nasekomogo-kak-kvintessentsiya-vysokogo-i-nizkogo-d-prigov-v-pelevin-l-petrushevskaya>
4. Дмитриева Е. Французский писатель с русскими корнями: Антуан Володин – первый опыт русского прочтения: международный colloquium «Постэкзотизм Антуана Володина» (Москва, апрель 2006 г.) / Екатерина Дмитриева // Новое литературное обозрение. – 2006. – № 5. – С. 421–431.

5. Ивинский А. Д. Культура и бестиарность : рецензия [Электронный ресурс] / А. Д. Ивинский. – Режим доступа : http://www.cr-journal.ru/rus/journals/283.html&j_id=20
6. Кузнецова Л. В. Звериная самоидентификация современного российского киногероя: кот, медведь и волк / Л. В. Кузнецова // Бестиарий и стихии : сб. статей. – М. : Intrada, 2013. – С. 68–87.
7. Лихина Н. Е. Бестиарный мотив в русской литературе / Н. Е. Лихина // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2011. – Вып. 8. – С. 149–154.
8. Тресиддер Дж. Словарь символов / Джек Тресиддер. – М. : Фаир-Пресс, 1999. – 444 с.
9. Richard C. Politiques de la littérature, politiques du lien: chez Antoine Volodine et François Bon / Claire Richard. – P. : Editions des archives contemporaines, 2012. – 224 p.
10. Roche A. Antoine Volodine : Tout ce qu'on voudra mais pas homme / Anne Roche // Revue Europe. – 2007. – Chapitre 6, Numéro 940–941. – P. 235–243.
11. Ruffel L. Volodine post-exotique / Lionel Ruffel. – P. : Cécile Defaut, 2007. – 330 p.
12. Volodine A. Bardo or not Bardo / Antoine Volodine. – Paris : Seuil, 2004. – 238 p.
13. Volodine A. Des anges mineurs / Antoine Volodine. – Paris : Seuil, 1999. – 224 p.
14. Volodine A. Dondog / Antoine Volodine. – Paris : Seuil, 2002. – 365 p.
15. Volodine A. Ecrire en français une littérature étrangère [Electronic resource] / Antoine Volodine // Chaoid. International. – 2002. – № 6. Hiver. – 7 p. – Mode d'accès: <http://chaoid.com/numero06/ecrire.html>
16. Volodine A. Le nom des singes / Antoine Volodine. – Paris : Editions de Minuit, 1994. – 240 p.
17. Wagneur J.-D. Volodine, pachydermes et crustacés [Electronic resource] / Jean-Didier Wagneur. – Mode d'accès : http://next.liberation.fr/livres/2006/01/19/volodine-pachydermes-et-crustaces_26943

ВИКТОРИЯ ЧУБ

ПОЭТИКА БЕСТИАРНОСТИ В РОМАННОЙ ПРОЗЕ АНТУАНА ВОЛОДИНА

В статье исследована бестиарная образность романов Антуана Володина «Малые ангелы», «Дондог», «Бардо or not Бардо», которые осмысливают трагические события истории XX века в жанровых параметрах постмодернистской метаутопии. Цель данного исследования – выявить и проанализировать бестиарную мотивику произведений, определить ее семантическую и функциональную роль, проследить динамику бестиарных образов в рамках романного триптиха. Установлено, что животные образы функционируют как на поэтологическом (зооморфные сравнения, метафоры, антропозооморфные конструкции), так и на концептуальном уровне (конструирование анималистической контрмодели человечества, антиутопические прогнозы). Констатировано, что бестиарные мотивы иллюстрируют ужасы исторической эволюции человеческого общества, метафоризируют деперсонификацию человека, нивелирование границы человек – животное, становление концепта «недочеловека», а также апеллируют к социально-политической и эсхатологической проблематике. По результатам поэтикального анализа бестиарных образов романного триптиха сделан вывод о смещении акцентов со сравнительно-метафорической их функции к концептуальной. Данное исследование является важным этапом поэтологического анализа романов Антуана Володина и способствует раскрытию философско-эстетических принципов автора.

Ключевые слова: Антуан Володин, «Малые ангелы», «Дондог», «Бардо or not Бардо», поэтика бестиарности, антропозооморфные мотивы, концепт «недочеловека», постмодернистская метаутопия.

VICTORIYA CHUB

POETICS OF BESTIARITY IN PROSAIC NOVELS BY ANTOINE VOLODINE

The article deals with the bestiary imagery in Antoine Volodine's novels «Minor Angels», «Dondog», «Bardo or not Bardo», that reinterpret the tragic events of the twentieth century

history within the postmodern meta-utopia genre form. This study aims to identify and to analyze the revealed bestiary motifs, to determine their semantic and functional role, to establish the dynamics of bestiary images within the novel trilogy. It is established that the animalistic images function on the poetological (zoomorphic comparisons, metaphors, antropozoomorphic constructs) and the conceptual (constructing the animalistic countermodel to the humanity, anti-utopian predictions) level. It is concluded that revealed bestiary images illustrate the horrors of the human society historical evolution; serving as a metaphoric interpretation to the depersonification of human being, the extinction of difference between human and animal species, the becoming of the «Untermensch» form and referring to social, political and eschatological problems. Within the three analyzed novels the functional dynamics of bestiary images has been revealed – their metaphorical function yields to the conceptual one. This study is an important stage in the complex research of Antoine Volodine`s novels, it particularly contributes to disclose the philosophical and aesthetic concepts of the author.

Key words: *Antoine Volodine, «Minor Angels», «Dondog», «Bardo or not Bardo», bestiary poetics, antropozoomorphic motifs, Untermensch, postmodern meta-utopia.*

Одержано 30.08.2016 р.